

Het venijn zit in de staart!

Tekst: Vinod Shankar - adVee Dierenartsen

Beeld: Twan Wiermans

Staartbijten, wie kent dat niet? Loopt het net zo lekker in de stal, is er toch dat ene hok, of die ene afdeling waar de varkens niet van elkaars staarten kunnen afblijven. En eenmaal begonnen, is het einde soms ook zoek. Wat nu te doen? Beter nog: wat hadden we moeten of kunnen doen om het te voorkomen?

Als je de diverse artikelen er op naslaat, is staartbijten toch een complex en multifactorieel probleem om onder praktijkomstandigheden aan te pakken. Wanneer begint het precies? Welke factoren hebben invloed hierop? En belangrijk, eenmaal gebeten, hoe pak je dat aan?

Even een stapje terug. In juni 2013 is de Verklaring van Dalfsen opgesteld dat het routeplan beschrijft naar stapsgewijs minder kort couperen van de biggenstaart en op de lange termijn het geheel stoppen met couperen, mits dit verantwoord mogelijk is. Zeugenhouders zouden het liefst gisteren nog stoppen met couperen, vanwege de extra arbeid en risico's (ingang streptokokken, ontstekingen aan de staart) die het met zich meebrengt. En laten we wel wezen: een varken met een krul...dat is toch uiteindelijk wel het mooiste, toch? Maar dan moet het wel kunnen, want wat is beter voor het welzijn? Een varken met een gezonde maar gecoupeerde staart, of een aangeboren krulstaart?

Waar komt staartbijten vandaan?

Staartbijten en andere vormen van bijten ontstaan vooral door ongenoegen zoals verveling, onvoldoende stimulatie en frustratie of stress. Het bijten kan leiden tot verwondingen. De smaak van bloed en de onrust in het hok kunnen ertoe leiden dat het probleem escaleert en ook andere varkens het bijtgedrag gaan overnemen. Dit kan zelfs kannibalisme als gevolg hebben. Bijtwonden kunnen geïnfecteerd raken waardoor groei- en vertraging kan optreden en abscessen kunnen ontstaan met kreupelheden, verlamming en uitval als gevolg. Afkeur aan de slachtlijn door ruggenmergabscessen geeft schade.

Staartbijten, ook aan gecoupeerde staarten, komt op ongeveer 50 procent van de varkensbedrijven voor. De schatting is dat staartbijten de Nederlandse varkenssector jaarlijks 8 miljoen euro kost (bron: WUR).

Er is heel veel onderzoek gedaan naar de oorzaken van staartbijten. Daaruit

Intacte staarten blijft de aandacht houden van de varkenshouderij.

blijkt onder meer dat er verschillende typen staartbijten te onderscheiden zijn. De *tweetraps* bestaat uit een voorstadium van sabbelen, gevolgd door een stadium van bijten met beschadiging tot gevolg. Dit ontstaat veelal door een gebrek aan hokverrijking. Het plotseling, gewelddadige type, is het gevolg van agressie, wat weer voortkomt uit frustratie. De oorzaak van frustratie kan breed zijn, zoals tocht of onvoldoende toegang tot bijvoorbeeld een vreet-, of ligplek. Ook is er een *obsessief type* van – vaak kleinere – varkens die mogelijk een chronische aandoening of een gebrek onder de leden hebben (gehad).

Factoren

Er zijn verschillende factoren die van invloed kunnen zijn op het ontstaan van staartbijten. Hieronder de belangrijkste en daarmee ook de mogelijke oplossingen:

- **Voeding:** bij voermanagement dient men er rekening mee te houden dat de dieren voldoende eet- en drinkplekken hebben. Dit vermindert competitief gedrag. Vermijd verschillende voerbakken om voorkeursbakken en voernijd rond deze bak te beperken. Beperkt voeren, een te lage energie-opname en onvoldoende verzadiging, kunnen ook leiden tot bijten. Wat betreft samenstelling kan een laag eiwitgehalte een verhoogd risico geven op staartbijten, terwijl een hoog tryptofaangehalte rustigere dieren en minder bijten geeft. Fermenteerbare vezels in het voer verminderen manipulatief gedrag zoals staartbijten (minder 'ongemakkelijk' gevoel in de buik). Omgekeerd kan eetgedrag ook een voorspellende waarde geven over het optreden van staartbijten.
- **Onderzoek met elektronische bakken** die eetbezoeken en eethoeveelheden bij kunnen houden, laat zien dat er al een verminderde bezoekfrequentie optreedt 6 tot 9 weken vóór het daadwerkelijk optreden van staartbijten, terwijl aangebeten varkens juist een verhoogde bezoekfrequentie hebben tijdens 2 tot 5 weken vóór de uitbraak. Gedurende de daadwerkelijke uitbraak was de voeropname van de aangebeten dieren wel lager.
- **Klimaat:** varkens missen de eigenschap om hun lichaamstemperatuur te reguleren. Ze kunnen niet zweten, hebben geen dikke vacht, maar proberen wel op andere manieren hun temperatuur te regelen, door bijvoorbeeld tegen elkaar, of juist van elkaar te liggen of versneld te ademen. Ze hebben daarom een stabiel klimaat nodig. Een goede isolatie aan de ene kant maar ook voldoende ventilatie aan de andere kant geeft een behaaglijk gevoel. Dit voorkomt weer frustratie en stress bij het varken. Het voorkomen van hoge temperatuurschommelingen en windinvloeden en daarnaast ook hokbevuiling kan ook verbetering geven.
- **Genetica:** hoewel er rasverschillen zijn, blijkt staartbijten deels erfelijk te zijn. Dit heeft te maken met een genetische component in sociaal gedrag. Sociale dieren zorgen onderling voor een beter welzijn (en mede hierdoor een betere prestatie c.q. groei), wat suggereert dat het omgekeerde ook het geval is. Is er een toom of hok met een lagere socialiteit, dan is er een verhoogde kans op o.a. staartbijten. In de fokkerij wordt hier tegenwoordig ook naar gekeken bij de inzet van beren. Of we heel snel effect hiervan zullen zien is de vraag omdat de erfelijkheid relatief laag wordt ingeschat.
- **Hokverrijking/afleidingsmateriaal:** de naam zegt het al, het hok wordt verrijkt en het dier wordt afgeleid. De vorm moet aantrekkelijk zijn voor het varken: complex, manipuleerbaar, vervormbaar en uiteraard stuk te krijgen, zijn belangrijke eigenschappen. Door regelmatig te

De tweetraps bestaat uit een voorstadium van sabbelen, gevolgd door een stadium van bijten met beschadiging tot gevolg. Dit ontstaat veelal door een gebrek aan hokverrijking. Het plotseling, gewelddadige type is het gevolg van agressie.

verstrekken of vernieuwen, bij voorkeur voor alle varkens tegelijk, blijft het materiaal aantrekkelijk. Door de korte nek van het varken is het ook beter om het materiaal kort bij of op de grond te verstrekken. Door het gebruik van de hokverrijking in de gaten te houden, kan ook vroegtijdig een onderliggend probleem gesignaleerd worden (bijvoorbeeld door een hoger verbruik) en een voorbode zijn ongewenst (bijt-)gedrag. Uit onderzoek blijkt dat 50 procent van de biggen in het kraamhok al 'leert' om staart te bijten, veelal uit verveling (of door het doorbreken van tanden), bij gebrek aan afleidingsmateriaal. De kleine bijtpuntjes zijn vaak niet of nauwelijks te zien. Het vroeg aanbieden van materiaal kan daarom lonen om preventief te werk te gaan. In sommige speenvoeders is bijvoorbeeld al enkele procenten gerstestro erin verwerkt. Dit kunt u uiteraard ook zelf mengen.

- **Gezondheid:** een verminderde gezondheid kan zowel oorzaak als gevolg zijn van staartbijten (niet lekker in het vel zitten). Dit leidt tot frustratie van het varken, met als gevolg een groter risico op staartbijten. Staartbijten op zijn beurt geeft een wond, waardoor bacteriën naar binnen kunnen dringen en tot ontstekingen en abscessen kunnen leiden. In Finland coupeert men al jaren niet. De Finnen kennen vier succesfactoren tegen staartbijten. Ze kennen een hoge gezondheidsstatus, ze ventileren meer dan bij ons (bij ons zijn bijvoorbeeld de kraamhokken vaak heel warm), ze zorgen voor veel meer vreetplekken en ze bieden dagelijks verrijkmateriaal aan.

Preventie

Preventief is vooral het vroegtijdig signaleren belangrijk door bijvoorbeeld te zien dat het ene hok langer onrustig is, of de biggen net wat langer kwispelen met de staart. Als dit te zien is, is het zaak, om zo snel mogelijk veel afleidingsmateriaal in het hok te doen. Varkens met ontstoken staarten dienen individueel behandeld te worden met een penicilline. Het gedrag van biggen en vleesvarkens goed bestuderen, niet meer maar anders te kijken, kan dus helpen om afwijkingen in een vroeg stadium te signaleren. Is het eenmaal zover, dan is het zaak om de notoire bijters zo vlug mogelijk te verwijderen.

Staartbijten - een complex probleem dus - dat niet zomaar is opgelost. Heeft u structureel last van aangebeten staarten, dan kunt u samen met uw dierenarts en uw voerlichter een risicoanalyse maken naar de factoren die op uw bedrijf van belang zijn. Zo'n analyse kan u helpen, om één voor één de risicofactoren op uw bedrijf aan te pakken. En als het zover is, krijgt hopelijk het varken weer een krul in de staart! ←